

Tokoni 'Ilo ki hono Fakamafola 'o e Tohi Kakai' mo e Ngāue 'a e Ngaahi Kautaha Ngāue'ofa mo Tokoni ki he Kāinga'

Ko e maau mo kakato 'a hono tohi fakalautelau 'a hotau Kakai mei he Pasifiki' 'oku fu'u mahu'inga 'aupito ia ki ha Tohi Kakai ola lelei. Ko ho'o tokoni mai ki he ngāue' ni 'e makatu'unga mei ai 'a e kakato mo maau 'a e lau hotau kāinga' 'i he Tohi Kakai 'o e 2020.'

Ko e fanga ki'i ngāue pe fatongia pē eni 'oku fokotu'u atu ke tau nimasi ke tokoni ki hono fakamafola atu ki hotau kakai mo e kāinga hono kotoa ke tau kau fakataha mai ke tokoni'i 'a e Tohi Kakai 'o e 2020.'

Sune 2019 – 'Aho Tohi Kakai'* *FOKOTU'UTU'U 'O E NGĀUE'

Ke tau Kaungā Ngāue mo e Potungāue Tohi Kakai'

'Oku fu'u fiema'u 'a kimoutolu 'a e ngaahi kautaha ngāue'ofa mo tokoni ki he kāinga Pasifiki' ke mou kaungā ngāue mo e Potungāue Tohi Kakai.' Ko kimoutolu 'oku mou 'osi maheni mo taukei ange mo hotau kakai' mo e ngaahi founga lelei ange hono fakamafola mo fakamahino'i 'a hono 'aonga mo e mahu'inga 'o e Tohi Kakai.' 'I he 'etau fengāue'aki' ni, 'e lava leva 'e he Kau Ngāue Tohi Kakai' 'o fakahoko mo tokoni 'i he ngaahi me'a lahi 'o hangē ko 'enau vahevahe mai 'a 'enau fokotu'utu'u kuo fai fakapotungāue,' fakalele ha fakataha, pe ko hono fakalotolahi'i 'a e kau Pasifiki 'oku nau kumi ngāue' ke nau tohi ngāue ki he Potungāue Tohi Kakai,' mo e ngaahi alā me'a pehē. Kapau 'oku ke fiefengāue'aki mo e Potungāue Tohi Kakai' kātaki 'o fetu'utaki ki he census.partners@census.gov pe ko ho'o fetu'utaki ki he 'ōfisi 'o e vāhenga 'oku ke nofo ai.' (Atlanta.rcc.partnership@2020census.gov, Chicago.rcc.partnership@2020census.gov, Dallas.rcc.partnership@2020census.gov, Los.Angeles.rcc.partnership@2020census.gov, New.York.rcc.partnership@2020census.gov, Philadelphia.rcc.partnership@2020census.gov)

Ko 'ete Tukupā 'a hoto Taimi' mo e Talēniti': Mei he Si'isi'i ki he Lahi Ange. Si'isi'i – Lahi Si'i: 'Oku faingofua ange 'a e tu'unga ngāue ko eni' ko e 'uhī' 'oku founga nounou ange. Ko hono ma'u mai pē 'a e ngaahi tala mahu'inga fekau'aki mo e Tohi Kakai' pea ke fakamafola atu leva ia ki he kakai.'

Fetu'utaki pe Fokotu'u ha Kōmiti Lau Fakalukufua

Ko e Kōmiti Lau Fakalukufua' ko e polokalama ia ke pukepuke mai ki ai 'a e kau taki fonua mo e kau taki 'i he tafa'aki kehekehe 'oe ngaahi ngāue' ke nau tokoni ki hono fokotu'utu'u mo fakakaukau'i 'a e ngaahi ngāue 'oku fu'u fiema'u ki ha Tohi Kakai ola lelei. Ko e ngaahi kōmiti' ni 'oku fa'a lahi pē hono fokotu'u 'e he ngaahi kolo' mo 'enau kau 'ofisa kolo' 'o kau mai ki ai 'enau kau fakafongga ki he Fale Alea fakavāhenga' mo fakapule'anga,' kau taki mei he tafa'aki pisinisi,' kau taki lotu, mo kinautolu kotoa 'oku nau taukei ngāue 'i he me'a kehekehe.

Te ke lava pē 'o fetu'utaki ki ho'o 'ōfisa kolo' 'o faka'eke'eke pe 'oku 'osi fokotu'u ha Kōmiti Lau Fakalukufua 'i ho kolo.' Ka 'ikai, te ke lava pē 'e koe 'o fokotu'u ho'o Kōmiti Lau Fakalukufua ke kau mai ki ai ho'omou kau taki lotu,' kau taki fonua,' ngaahi mātu'a, mo hai pē 'oku ke fakakaukau te ne lava 'o tokoni mai ki he ngāue' ni.

Ko 'ete Tukupā 'a hoto Taimi' mo e Talēniti': Mei he Si'isi'i ki he Lahi Ange. Si'isi'i: 'E faingofua ange kapau 'oku 'osi fokotu'u 'a e Kōmiti Lau Fakalukufua 'i ho kolo' pea' ke lava pē 'o tala holo ki ho'o potu siasi' mo e kāinga' ke nau kau mai ki ai. Lahi Ange: Ka 'ikai, te ke lava pē 'e koe 'o fokotu'u ha Kōmiti Lau Fakalukufua ke ne fakahoko 'a e ngāue' ni pea ko e fatongia ia 'e toe lahi ange.

Sune 2019 – Nōvema 2019

TEUTEU KE TAU KAU KĀTOA 'I HE LAU'

Fa'ufa'u mo Tufaki Atu 'o e 'Ū Naunau ki he Tohi Kakai'

'I ho'o kamata ngāue ke fakafe'iloaki 'a e Tohi Kakai' mo kinautolu 'oku mou fengāue'aki,' 'oku mahu'inga ke fa'u ha naunau 'a ia 'e 'aonga kia kinautolu mo fakalotolahi'i kinautolu ke nau fie'ilo mo fekumi ke toe laka ange 'enau 'ilo.' Fakakaukau'i 'a e ngaahi me'a' ni:

- Fakapapau'i 'oku fekau'aki lelei 'a e ngaahi lea mo e fetu'utaki kotoa mo e kakai' - 'o hangē ko kinautolu 'i ho kolo,' siasi,' fāmili,' mo e kāinga hono kotoa.
- Ko e ngaahi naunau ngāue' 'oku kau ki ai 'a e: kaati, pousitā, ngaahi 'ata mo e tā 'oku tohi ki he ngaahi peesi ngaluope,' mo e ngaahi fakamatala 'a ia 'oku ngāue'aki 'i he nusipepa mo e alā tohi pehē 'a ia 'oku fakamahino'i mo fakaikiiki ai 'a e Tohi Kakai.
- Kapau leva 'e malava ke liliu 'a e ngaahi naunau ngāue ko ia' ki he ngaahi lea fakafonua kehekehe 'o e Pasifiki' pea tuku atu ki he kau fakatonulea' ke nau ngāue ki ai ke mahino mo faka'apa'apa'i ma'u pē 'etau ngaahi lea mo e anga fakafonua.'
- 'E lava foki ke ke vakai'i 'a e ngaahi vitiō kuo 'osi fa'u fakataha mo e ngaahi tohi, ngaahi fakamatala fekau'aki mo e ngaahi vāhenga fonua kehekehe, mo e ngaahi 'ilo kehekehe pē: www.countusin2020.org/NHPI

Nōvema 2019 – Fēpueli 2020

FAKAUTUUTU ANGE HONO FAKAMAFOLA‘O E TOHI KAKAI’ MO HONO FAKALOTOLAHII ‘A E KAKAI’ KE NAU NGĀUE LEVA KI AI

Kamata ke Tufaki Atu ‘a e ‘Ū Naunau Tohi Kakai’

Kamata leva hono tufa atu ‘a ‘ū naunau’ ki he kakai’ mo e kāinga hono kotoa. Kapau ‘oku ‘osi palani ha ngaahi fakataha fakasiasi, pe fakataha fakakolo, pe ko ha fa’ahinga feitu’u pē ‘oku fakatahataha mai ki ai ha kakai Tonga, feinga leva ‘o kumi faingamālie ke tufa atu ‘a e naunau’ pē ko hono fakakau atu ‘a hono tala ‘o e Tohi Kakai’ ki he taimi ‘oku tuku mai ai ha ngaahi tu’utu’uni pe fanongonongo ki he kāinga.’

Ko ‘ete Tukupā ‘a hoto Taimi’ mo e Talēniti’: Mei he Si’isi’i ki he Lahi Ange. Si’isi’i: ‘E faingofua ange kapau te ke tufa atu pē ‘a e ‘ū naunau’ ‘i ho’o ngāue ‘oku’ ke fai faka’aho.’ Lahi Ange: Ka ‘ikai, kuo pau ke ke kumi ‘a e ngaahi ngāue kehe ke tufa ai ho’o naunau’ pe ko ho’o ‘alu mei he ‘api ki he ‘api, pe pisinisi ki he pisinisi ‘o tufa atu ai ho’o naunau.’

‘A’ahi ki he Ngaahi ‘Api’

Ko e founga lelei ‘e taha ki hono fakamafola ‘a hono ‘ilo ‘o e Tohi Kakai’ ko ha’ate ‘a’ahi ki he ngaahi ‘api nofo’anga’ tautautefito ki he ngaahi ‘api ‘oku’ te mahamahalo ‘oku te’eki ke a’u ki ai ‘a hono tala ‘o e Tohi Kakai.’ ‘Oku’ ‘i ai pē ‘a e ngaahi kolo ‘oku nofo vāofi ai hotau matakali’ pea ‘e ngali faingofua hono tala mo hono fakamanatu mei he ‘api ki he ‘api. ‘E lava foki mo ha fetu’utaki telefoni ki he ngaahi fāmili’ ‘o kapau ‘oku ke ma’u ‘a e ‘ū fika telefoni ‘o e ngaahi ‘api.’ ‘E ngali faingofua ‘a e ngāue’ ni ‘o kapau ‘oku’ ‘i ai ha tohi telefoni ‘a ha siasi ‘oku lava ‘o ma’u mei ai ‘a e fika ‘a e tokolahi. ‘E toe lelei ange ‘o kapau ‘oku ke ngāue’aki ‘a e mape ‘o e ngaahi Feitu’u ‘oku Faingata’a Hono Lau’ ke fokotu’utu’u’aki ‘a e founga koē ‘oku ke pehē ‘e ma’u mai ai ‘a e ola lelei taha.’ ‘E ala ma’u ‘a e mape’ ni mei he:

www.censushardtocountmaps2020.us ‘Oku mahu’inga ‘a e founga’ ni ko e ‘uhī he ko e tokotaha ‘i he tokotolu Pasifiki kotoa pē ‘oku nofo ‘i he Feitu’u ‘oku Faingata’a Hono Lau.’

Ko ‘ete Tukupā ‘a hoto Taimi’ mo e Talēniti’: Mei he Lahi ki he Lahi ‘Aupito. Lahi Si’i – Lahi ‘Aupito: ‘E pau ke tuku ha taimi mo e ivi ki hono palani ‘o e ngāue ko eni.’ Kuo pau ke teuteu ‘a e ‘ū mape ‘o e ngaahi feitu’u ‘e fai ki ai ‘a e ngāue,’ fokotu’utu’u ‘a e ngaahi founga ngāue,’ pea mo teu’i ‘a e kau ngāue te nau fai ‘a e fetu’utaki mo e kakai.’ Ko e taha eni ha founga lelei ‘aupito ki ha fa’ahinga kuo nau pole ke fai ‘a e tokoni ki hono teuteu hotau kakai’ ki he Tohi Kakai.’

Fakamafola ‘i he Ngaahi Fakataha Tu’uma’u ‘a e Kolo’

Ko e founa lelei foki ‘e taha ko ‘ete feinga ke te a’u ki he kakai’ ‘i he ngaahi feitu’u kehekehe ‘i ho kolo.’ Feinga leva ke te kau ‘i he ngaahi fakafiefia ‘oku hoko mai ‘i he to’u Kilisimasi mo Ta’u Fo’ou ‘oku hanga mai.’ ‘Oku pau ke te mateuteu ma’u pē mo ‘ete naunau Tohi Kakai’ ke ‘oua ‘e toe mole ha faingamālie ke te talaatu ai hono mahu’inga ‘etau kau katoa ki he fakakakato ‘o e Tohi Kakai.’

Ko ‘ete Tukupā ‘a hoto Taimi’ mo e Talēniti’: Mei he Si’isi’i ki he Lahi Ange. Si’isi’i – Lahi Si’i: Ko e koloa lahi taha pē ke te ‘asi ‘i he ngaahi feitu’u ‘oku tokolahi ai hotau kakai’ ‘o tufa mo tala holo ‘a e mahu’inga ‘o e Tohi Kakai’ ki hotau ngaahi fāmili.’

Fokotu’utu’u Ha’o Feinga Pē ‘A’au

‘Oku ‘aonga ha fa’ahinga founa fakamafola pē, pe ‘oku lahi pe si’isi’i, ‘oku kei ‘aonga pē ia. Pe te ke fakaafe’i ho ngaahi maheni, ‘kaungā’api, ‘kaungā ngāue, ‘pe fāmili’ ki ho ‘api’ ke mou kai tunutunu pē ‘o talanoa fekau’aki mo hono mahu’inga hono lau kakato hotau kakai,’ ko e koloa pē ke mahino mo mahu’inga ‘a e Tohi Kakai’ kia kinautolu. Te ke toe lava ‘o ngāue’aki ho’o ngaahi polokalama maheni’ ke tufa atu ai ‘a e ngaahi naunau Tohi Kakai’ pe ko ho’o tokoni kia kinautolu ki hono fakafonu ‘enau Tohi Kakai.’ Kapau ‘oku tokolahi ho’o kau ngāue’ pea lahi ho ivi, ‘te ke lava ‘o fokotu’utu’u ha fakataha lahi ange ‘o hangē ko ha papakiu fakakolo pe ko ha fakafiefia lahi pehē. Ko koe pē te ke lava ‘o fakapapau’i ‘a e founa ‘oku ke lava.’

Ko ‘ete Tukupā ‘a hoto Taimi’ mo e Talēniti’: Mei he Si’isi’i ki he Lahi ‘Aupito. Si’isi’i – Lahi ‘Aupito: ‘E tokoni ‘a e feinga kotoa pē – ko e hā pē founa ‘oku tatau mo ho ivi’ ‘e kau ia ko e tokoni lahi ki he ngāue’ ni.

Mā’asi 2020 - Siulai 2020

FAKALOTOLAHI’I KE NAU NGAUNGAUE MAI KI HONO FAKAFONU ‘O E TOHI KAKAI’

Fokotu’u mo Fakamahino’i ha Feitu’u ke Ma’u mei ai ‘e he Kakai’ ‘a e ‘Ū Fakamatala mo e Founa Fakafonu ‘o ‘enau Tohi Kakai.’

‘E lava pē ke ke fokotu’u mo fakamahino’i ha feitu’u ‘a ia ‘e faingofua ke ala ma’u mei ai ‘e he kakai’ ‘a e ‘ū fakamatala ki he Tohi Kakai’ mo lava foki ke fakahū ai pē mo ‘enau foomu Tohi Kakai.’ Te ke lava pē ‘o tokoni’i ‘a kinautolu ‘oku nau ‘osi afea homou ‘ōfisi’ pea te ke toe lava pē ‘o fokotu’u ha toe feitu’u ange ‘o hangē ko ha ‘api siasi, ‘apiako ‘oku ofi ki he feitu’u ‘oku nofo ai hotau kakai,’ ha laipeli, pe ko ha feitu’u pē ‘oku’ ke pehē ‘oku faingofua ke a’u atu ki ai hotau kāinga.’ Te ke lava leva ke ngāue’aki ‘a e feitu’u’ ni ke tufa atu ai ho’o naunau fakamatala Tohi Kakai,’ fai ki ai ho’o ngaahi fakataha ke fakahinohino mo fakataukei ‘a kinautolu ‘oku nau fietokoni ki he ngāue’ ni, tokoni ki hono tali ‘a e ngaahi fehu’i ‘a e kakai,’ ‘oatu ‘a e fakatonulea kia kinautolu ‘oku nau fiema’u ‘a e tokoni ko ia,’ mo faka’atā atu foki ha ngaahi komipiuta ke lava ‘o fakafonu mo fakahū ai foki ‘a e Tohi Kakai’ ‘a kinautolu ‘oku ‘ikai’ i ai ha’anau komipiuta ‘i ‘api.’

Fengāue'aki mo e ngaahi Kōmiti Lau Fakalukufua 'i ho'o vahe fonua, 'vāhenga, 'pe kolo' ke nau tokoni atu ki hono fokotu'utu'u 'a ho'o ngāue' ni mo hono fakamafola atu 'i he 'enau ngaahi founa kehekehe 'oku 'ikai fa'a a'usia 'e kitautolu. 'Oku fu'u mahu'inga 'aupito ke tau tu'u fakataha mai ke nimasi 'a e ngāue' ni he ko kitautolu pē te tau lava 'o hiki hake hotau kāinga.' Te ke lava 'o ngāue'aki ho 'ōfisi' ko hao Senitā Tokoni ki ho'o Tohi Kakai' 'o lava mei ai 'a e ngaahi tokoni kuo 'osi fakamatala atu ki mu'a' 'o tautautefito ki hono faka'atā mai ha ngaahi komipiuta ke lava 'o fakafonu mo fakahū ai 'a e Tohi Kakai 'a kinautolu 'oku 'ikai 'i ai ha'anau komipiuta 'i 'api.'

Ko 'ete Tukupā 'a hoto Taimi' mo e Talēniti': Mei he Si'isi'i ki he Lahi Ange ki he Lahi – Lahi 'Aupito: 'E pau ke fai ha fokotu'utu'u kei taimi ke teuteu 'a e Senitā Tokoni ki ho'o Tohi Kakai' ko e 'uhī ko hono ako'i mo teuteu'i 'a e kau ngāue' ke nau mateuteu, fakamafola atu 'a hono fokotu'u 'o e Senitaa' ni 'i ho'o 'ōfisi,' mo hono fai lelei 'a e ngāue.'

Ko Hono Ngāue 'Aonga'aki 'o e Ngaahi Faingamālie Fakafetu'utaki ki Hono Ako'i mo Teuteu ki he Tohi Kakai.'

Faka'aonga'i 'a e ngaahi fakamalofa lea fakafeitu'u ke fakamafola mei ai 'a e ngaahi ongoongo mo e fanongonongo fekau'aki mo e Tohi Kakai.' 'Oku lahi pē 'a e ngaahi founa' ni 'i ho' feitu'u ngāue'anga, 'siasi, 'ngaahi kalapu, pe ko e ngaahi kulupu fakasōsiale. Ngāue'aki 'a e Facebook, Twitter, Instagram, Snapchat, Viber, WeChat, Whatsapp, mo e alā me'a pehē. Ko e koloa pē ke mafola mo 'iloa e Tohi Kakai' ki he kakai tokolahi taha 'e ala lava.'

Ko 'ete Tukupā 'a hoto Taimi' mo e Talēniti': Mei he Si'isi'i ki he Lahi 'Aupito. Si'isi'i – Lahi 'Aupito: 'Oku mahu'inga pea 'aonga 'a e feinga kotoa pē – mei ha ki'i fakatātā 'e taha ki ha 'asi ha tu'uaki 'i he niusi' 'oku nau mahu'inga kotoa ki he ngāue' ni.

www.countusin2020.org/NHPI

